

Tragizm racji częściowych

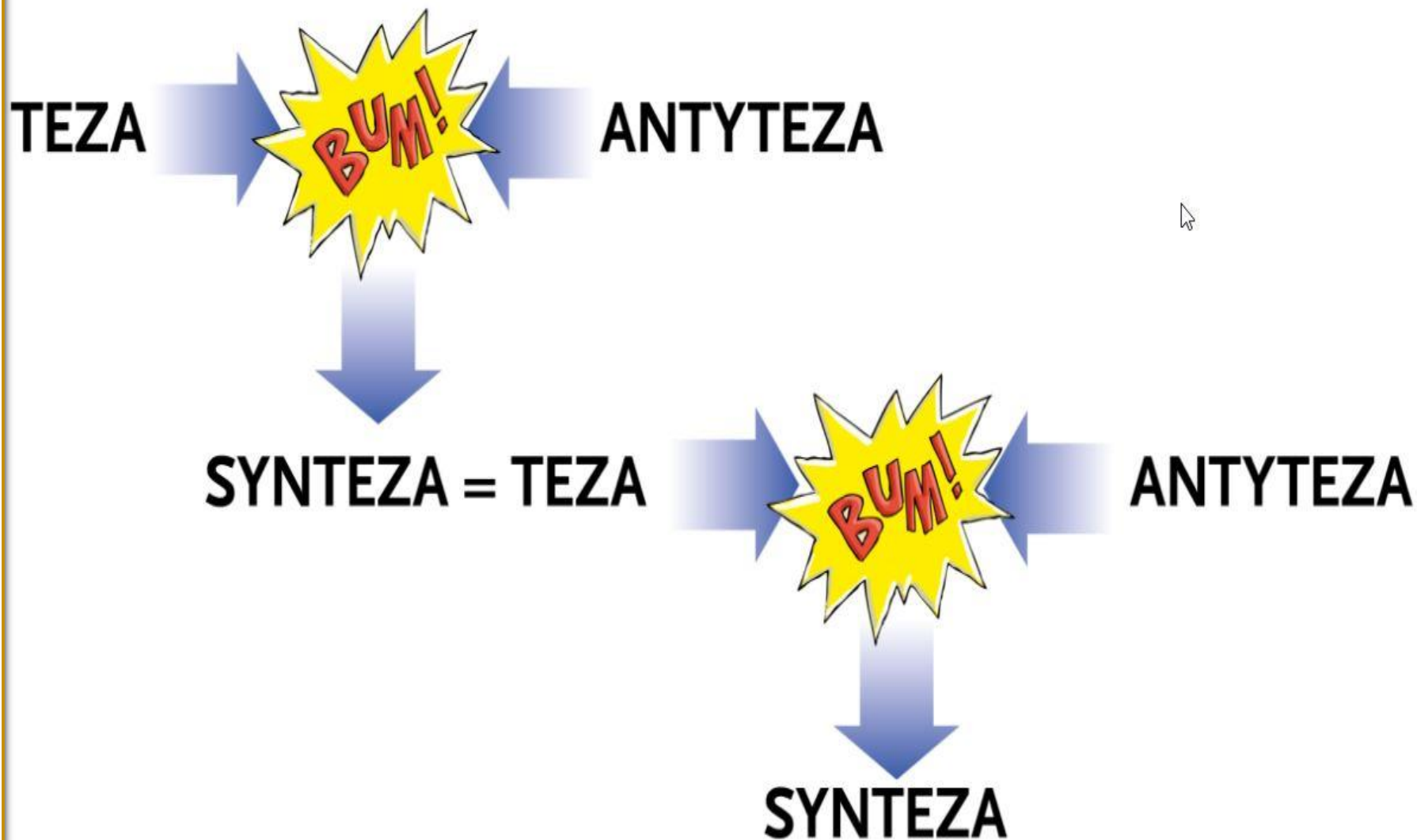
NIE-BOSKA KOMEDIA
ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO

Temat rozmowy	Pankracy	Mąż
Rewolucja	Rewolucja to odwet za wieki poniżenia, cierpienia chłopów, upodlenie, nędzę i głód, chęć zmiany świata.	Rewolucja to tworzenie nowego świata na drodze zbrodni, powtarzanie starych błędów ludzkości.
	Panom brak męstwa i determinacji w walce.	Rewolucjoniści to motłoch i prymityw, kierują się niskimi instynktami.
	Przywódca arystokratów jest znudzony życiem, nie ma szans na zwycięstwo.	Przywódca rewolucjonistów gardzi poddanymi, traktuje ich instrumentalnie.
	Arystokraci wykorzystują swoje umysły w celu fałszowania, oszukiwania, budowania potęgi na kłamstwie.	Rewolucjonistom brak sił duchowych, inteligencji, dorobku intelektualnego, tradycji.
	Arystokraci winni są okrucieństwa wobec poddanych, pasożytnictwa, niemoralności, lekceważenia prawa, zdrady narodowej i braku troski o kraj.	Zasługą arystokratów jest tworzenie cywilizacji i kultury (szkoły, szpitale, kościoły), opieka nad ludem, obrona kraju i wierność wierze.

Polemika Pankracego i Hrabiego Henryka

Polemika wodzów nie rozstrzyga konfliktów społecznych, lecz mocno je eksponuje. Wodzowie prezentują odmienne myśli, są przedstawicielami dwóch różnych światów, klas i różnych pokoleń. Hrabia – *ostatni z przeklętego rodu* reprezentuje ginącą warstwę społeczną - arystokrację, Pankracy – zwolennik niczym nieskrępowanej wolności, prowadzi za sobą plemię młodych robotników ufających w sprawiedliwość społeczną. Porozumienie między tak kontrastowymi liderami nie jest możliwe. Odchodząc, Pankracy wyrokuje klęskę Hrabiemu: *Dwa orły z nas – ale gniazdo twoje strzaskane.*

ROZWÓJ ŚWIATA WEDŁUG GEORGA WILHELMA FRIEDRICH A HEGLA

Triada heglowska w dramacie

- HRABIA HENRYK: obrona religii, tradycji i kultury; przekonanie o nieefektywności i zbrodniczości rewolucji; emocje, sentymenty = TEZA
- PANKRACY: chęć budowy świata bez wyzysku i poniżenia ludzi, potrzeba radykalnych zmian; rozum = ANTYTEZA
- CHRYSSTUS: zgoda, pokój, jedność, harmonia uczuć i rozumu = SYNTEZA

Triada heglowska w dramacie

- **Teza:** stary świat, przeszłość, arystokracja, katolicyzm.
- **Antyteza:** nowy świat, przyszłość, demokracja, ateizm.
- **Synteza:** idealny świat, ciągłość dziejów, powszechna harmonia, panowanie Chrystusa.

Historia jako dzieło Boga

- **Prowidencjalizm (łac. providentia)** – przekonanie o istnieniu Opatrzności, która czuwa nad światem; Bóg, poprzez zdarzenia w dziejach narodów (pomyślne lub zgubne) realizuje własne zamierzenia i decyzje; ludzkość, według Boskiego planu, zmierza ku celowi ostatecznemu, jakim jest powrót do stanu sprzed upadku człowieka.
- **Millenaryzm lub milenaryzm (łac. mille – tysiąc)** – pogląd religijny głoszący bliskie nadejście tysiącletniego panowania Królestwa Bożego, oparta na Biblii wiara w Millenium, czyli Tysiącletcie, które – po okresie katastrof (rewolucji) – ma być okresem zbawienia i szczęśliwości na ziemi.

Dramat kończy się w momencie, gdy po rewolucji, na zgłiszczach świata pojawia się w pełnym blasku, jasności Chrystus. Pankracy umiera na rękach Leonarda ze słowami: „Galilejczyku, zwyciężyłeś” – to słowa cesarza rzymskiego Juliana Apostaty, który walczył z chrześcijaństwem i umierając wypowiedział te słowa, uznając ostateczne zwycięstwo Chrystusa.

Historiozofia w dramacie

Dręcząca niepewność owego „być może”, dotyczącego przyszłości świata, wpisana jest także w *Nie-boską komedię*. W zakończeniu utworu Hrabia Henryk, stając nad przepaścią, mówi: *Widzę ją całą czarną, obszarami ciemności płynącą do mnie, wieczność moją bez brzegów, bez wysp, bez końca, a pośrodku jej Bóg, jak słońce, co się wiecznie pali — wiecznie jaśnieje — a nic nie oświeca*. Nad otchłanią bohatera pojawia się budzący trwogę Bóg Apokalipsy, który nie ujawnia człowiekowi swych wyroków. Pojawia się on raz jeszcze w scenie ostatniej, gdy przywódcy rewolucjonistów Pankracemu ukazuje się wizja Chrystusa. Pankracy ginie od jej siły ze słowami: *Galilae, vicisti! (Galilejczyku, zwyciężyłeś!)*. To zakończenie dramatu było przedmiotem wielu sporów interpretacyjnych pomiędzy znawcami utworu. Widziano w nim „nieorganiczną”, a więc nie uzasadnioną przez przebieg dramatu, nagłą ingerencję Boga w historię „nie-boską” i zarazem optymistyczny znak zapowiadający początek nowej ery odrodzonego chrześcijaństwa. Możliwa jest jednak i katastroficzna interpretacja tej sceny — Chrystus pojawia się wtedy jedynie jako karzący mściciel, nie zaś jako dająca nadzieję miłość. Bowiem w *Nie-boskiej komedii*, jak pisała Maria Janion, *bezwzględność obracającej wszystko w proch katastrofy, niszczycielskie, złowrogie piękno śmierci ściera się z religijną wiarą w ocalenie przez Boga miłości*.

Tytuł utworu

Początkowy tytuł brzmiał *Mąż*. Zygmunt Krasiński zmienił go jednak, nawiązując jednocześnie do *Boskiej Komedii* Dantego. Tytuł *Nie-Boskiej komedii* interpretowany na wiele sposobów. Jednym z nich jest założenie, że poeta chciał pokazać działania ludzi jako nieboski czynnik dziejów, ewentualnie zasugerować, że wydarzenia przedstawione w utworze toczą się przeciwko Bogu, wbrew jego woli.

Analogię do utworu Dantego można zauważyć zarówno pod względem formalnym jak i tematycznym. Kompozycja utworu opiera się na motywie wędrówki, zwłaszcza w części trzeciej, kiedy to Przechrzta oprowadza Henryka po obozie rewolucjonistów, tak jak Dantego poeta Wergiliusz i piękna Beatrycze oprowadzali po zaświatach. Wizyta Hrabiego w obozie rewolucjonistów i sceny, jakie tam widzi, przypominają dantejskie piekło.